

DÜŞÜNCE ve HAYATA AÇILAN PENCERE

Evrenin dokusunu sayılarla dokumuş olan Püthagoras'a yazılmış bir mektubu okuyacaksınız aşağıda. Günümüzün modern bilim adamları da kuramlarında hep sayıların diliyle konuşuyorlar. Ama Püthagoras sayıların sihriyi görmüş biri. Okuyacağınız bu mektup, onun azıcık "kapalı", "mistik" ve "büyüsel" evrenine ışık tutmak üzere yazılmış bir mektup.

SAYILARIN MÜZİĞİNİ DUYAN ADAM PÜTHAGORAS'A MEKTUP

Ahmet İNAM

Dün gece uykum kaçtı. Size yazmaya karar verdim. Nicedir düşünüyordum sizi. Soracaklarım vardı. Tartışacaklarım. Dertleşeceklerim. Biliyorum, siz ölümden sonra ruhun yeniden dünyaya döneceğine inanırsınız. Yaşadığınız dönemden çok önceleri Ruh Göçü Öğretisi, Hind ve Mısır'da bilinirdi. Ruh, kozmik bir çember üzerinde, insandan çıkıp, deniz, toprak ve havadaki varlıklarda dolunur, yeniden insana dönerdi. Kimilerine göre, bu dönüş üç bin yıl sürerdi. Siz de buna inanır mıydınız bilmem. Öyleyse, sizin hayatınız hakkında bilgilerimiz doğruysa, M.Ö. 580-500 yılları arasında yaşadığınıza göre (yaşadığınız tarihleri kesin olarak bilemiyoruz.), demek ki ölümlünüzden bu yana yaklaşık iki bin beş yüz yıl geçmiş (Yazık ki, aranızda yalnızca efsaneler bırakarak gittiniz. Yazılı bir şey kalmadı sizden. Belki de hiç yazmadınız. Başkaları aracılığıyla tanımak zorunda kaldık sizi. Bilgilerinizi hep öğrencilerinize, peşinizden giden, size inancını kişilerden kullaklarına fısıldadınız). Ruhunuz, inancınıza göre, daha beş yüz yıl daha dolaşacak. Sonra yeniden bedeninize dönecek. Tekrar dünyaya ineceksiniz. Doğrusu, nasıl bir dünyaya ineceksiniz bilemiyorum. Belki, bir beş yüz yıl daha yaşamayacak dünya. Çevre kirliliği (Siz bilmiyordunuz bu tehlikeleri, ne denli farklı, durağan bir evren inancınız vardı: Bir müzikli evren sizin için. Uyumlu bir müzik. Bu müziği bir tek siz duyardınız. Evrenin müziğini tam sayılar çalardı.), nükleer artıklar, inanılmaz savaşlar, şimdiden kestiremeyeceğimiz, dünyanın içinden ve dışından gelebilecek tehlikeler, ruhunuzun dönüşünü engelleyebilir. Umarım, döner ruhunuz dünyaya bir daha Püthagoras amca (Size amca diyorum. Zaman içinde dönüp durduğunuza göre, siz de bana amca diyebilirsiniz. Belki, ben de son olarak 1947'de sizin doğum yerinize yakın bir yerde doğduğuma göre, son ölümüm M.Ö. 1053'de olmalı. Yani, bir bakıma sizden yaşlıyım!).

Adınıza ilk kez ilk okulda rastladım. Türkçede "Pisagor" ya da daha eskilerde "Fisagor" deniyordu size. Dik üçgenlerle ilgili bir teoreme Öklid Geometrisinde (Sizden yaklaşık iki yüz yıl sonra yaşa-

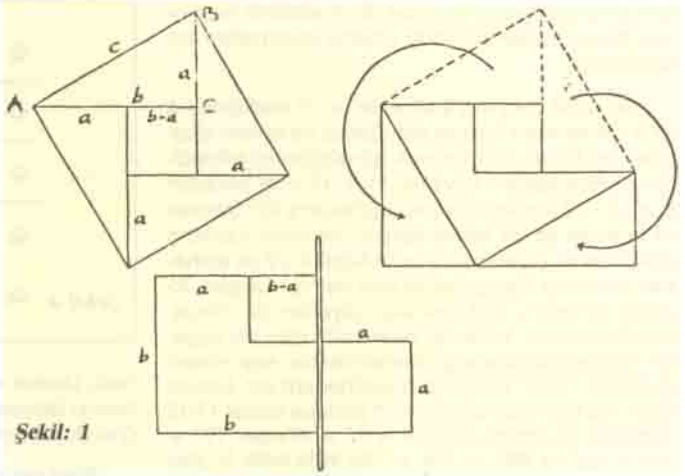
mış, geometriyi sistemleştirmiş bir yurttaşınız. Öklid) sizin adınız verilmiş. Bir dik üçgende, dik kenarlara sırasıyla a, b dersek, hipotenüse de (En büyük kenar, dik açının karşısındaki) c, bağıntı $a^2 + b^2 = c^2$ olarak yazılıyor. Gerçekten bu ilişkiyi ilk kez siz mi buldunuz? Kanıtını biliyor muydunuz? Kanıt nedir diye mi soruyorsunuz? Aristoteles'i okuyunuz (Şu anda ruhunuz acaba hangi varlıkta? Dönünce okusunuz. Benim mektubumu da. Umarım, siz dönünceye kadar yok olmaz.). Söylediklerinizin dayanaklarını, temellerini, düşünme biçimlerinizi, akıl yürütme yollarınızı ortaya dökmek demek. Yine de Platon'dan başlayarak (Platon galiba sizi pek sevmiyor, pek anlamış sizi açık açık diyaloglarında. Devlet diyalogu 600 A-B'de geçiyor adınız. Sizden etkilendiğini tarihçiler söylüyorlar. Hak veriyorum. Nasıl etkilenmesin? Evrenin dokusunu sayılarla dokumuşsunuz. Modern bilim adamları da kuramlarında (teorilerinde) hep sayıların diliyle konuşmuyorlar mı? Siz sayıların sihriyi görmüşsünüz. Birazdan tartışacağım. Şimdiki bilim adamlarının gözlem ve deneylere dayalı kaygıları açısından, evreniniz azıcık "kapalı", "mistik", "büyüsel", Aristoteles (Metafizik 986a30'da, Retorik 1398b14'de sizden söz ediyor) ve sonraki felsefeciler, özellikle ondokuzuncu yüzyıl matematik felsefecileri, yirminci yüzyılda B. Russell, A.N. Whitehead gibi düşünürler matematik felsefesi üstünde durmuşlar. Yirminci yüzyılın önemli düşünürleri matematikle uğraşmış, matematik eğitimi almış (Fenomenolojinin düşünce babası E. Husserl gibi). Dünyaya insan olarak yeniden döndüğünüzde bunları okuyun. Şöyle dediğiniz rivayet olunuyor: "Bir gün gelecek ben elimdeki değnekle yine karşınızda ders vereceğim". Vereceksiniz hocam, Tekrar dünyaya dönmeseniz bile, yüzyılda bir önce beden olarak ölmüş olsanız bile (2500 yıl ne çabuk geçivermiş!). Zaten hep yaşadınız. Hiç ölmediniz. Her gün binlerce ders kitabında, makalede, tarih ve felsefe yazılarında adınız geçiyor. Hele benim gibi uykusu hafif, gece kuşları, hâlâ size mektup yazdığına göre, sizin ruhunuz hep dünyada kaldı. Beynimizde. İçimizde. Sizi elinizde değnekle ders verirken hep görüyorum. Sınıfta, derse girdiğimde, öğ-

renciler arasında oturuyor görüyorum sizi. Sayılardan, matematikten, evrenden, müzikten, hayattan, söz ettiğimde elinizdeki sopayı sallayıp duruyosunuz. Mutluluğunuzdan mı yoksa bana kızdığınız için mi sopanızı salladığınızı bilemiyorsam da, sizinle bir iletişim içinde olmak gönendiriyor beni. Aziz hocam Püthagoras, minnetle anıyorum sizi!

Evet, nedense sizin adınızla anılan teorem, sizden bin sene kadar önce Mezopotamya topraklarında bilinirmiş. Örneğin $c^2 = a^2 + b^2$ bağıntısının tam sayılarla en basit ifadesi, $5^2 = 3^2 + 4^2$ iken, o dönemin kurutulmuş çamur tabletlerindeki sayılar, örneğin, $119^2 + 120^2 = 169^2$ ve $3367^2 + 3456^2 = 4825^2$ biçiminde imiş. Bu sayıları nereden bulmuşlar bilemiyoruz. Çünkü kanıt verilmemiş. Çin'de sizin yaşadığınız dönemlerde, adınızla anılan teoremin bilindiği söyleniyor. Yine de kanıt olmaksızın (Galiba, gözlemlerle, deneysel yollarla, sinaya yanıla buldular bu ilişkiyi. Matematiği bir ölçüde somut deneylerimiz besliyor, günlük yaşayışımızdan ve gereksinimlerimizden kaynaklanan.) Kanıt düşüncesi, doğduğunuz Samsam adasını da içine alan o zamanki Yunan kültüründen önem kazanmış. En basit kanıtlardan biri şekil 1'de veriliyor.

Evrendeki uyuma (harmoni, ahenk) inanırdınız. Şimdilerde, aslında yine uyumun koşullarını arama peşinde olan, matematiksel "kaos" kuramı bir ölçüde etkinlik kazanmışsa da, konuştuğunuz dilde "kozmos" olarak adlandırdığımız, günlük yaşamda "ziynet", "süs", "bezek" anlamlarına gelen düzenliliğin böyle bir yorumu sizi ürkütmesin. "Kaosu", "kargaşa"yı arayamaz bilim adamı, hatta sanatçı bile: Onlar hep, kendilerine anlaşılmasız bir kargaşa gibi görünen düzensizlikteki düzenin ardındadır. Sanat, bilim, din hep bu düzenin anlaşılması çabası içinde olmuşlardır. İşte siz, bizim bilebildiğimiz tarihimize içinde, bu düzeni, görünenin arkasındaki görkemli matematiksel yapıyı bulmaya çalıştınız. Sayılar arasındaki uyumu aradınız. Sayıların müziğini keşfettiniz! Size, mistik ve karanlık

Şekil: 1

lere dayalı yapı, sizi karanlık biri gibi gösterdi. Aydınlık yanınızı görmek isteyen görebilecektir. İnanıyorum.

Bakın, kanıtlama konusuna yeniden dönelim isterseniz. Derslerinizde kanıt kullanıp kullanmadığınızı bilmiyoruz. Ama araştıran biri olduğunuz kesin. Görüşlerinizin temellerini aradığınızdan da kuşkulanamamak gerek.

Belki bilmiyorsunuzdur, matematik tarihinde iki örnek var ki, kanıt sorununu oldukça düşündürücü kılıyor. Biri Fermat'ın "Son Teoremi". $x^n + y^n = z^n$, $n > 2$ için bu eşitliği sağlayacak doğal sayıların olmadığına ilişkin teorem. Tek tek durumlar için, örneğin, 3, 4 için kanıtlama yapılabiliyorsa da, genel bir kanıt henüz verilemiyor. Bu sav, ne kanıtlanabiliyor ne de çürütülebilir. Bu durumdaki ikinci sav, "Goldbach Tahmini" diye Türkçeleştirilebileceğimiz her çift sayının iki asal sayının toplamı olduğu savı (Örneğin, $8 = 5 + 3$; $10 = 7 + 3$ gibi).

Siz evrendeki ahengi arayan biri olarak, bu tip baş ağrıtırıcı örnekler karşısında nasıl bir tavır takınıyorsunuz merak ediyorum. Belki günü gelince bu iki savın

Sanat, bilim, din hep bu düzenin anlaşılması çabası içinde olmuşlardır. İşte siz, bizim bilebildiğimiz tarihimize içinde, bu düzeni, görünenin arkasındaki görkemli matematiksel yapıyı bulmaya çalıştınız. Sayılar arasındaki uyumu aradınız. Sayıların müziğini keşfettiniz!

diyenler, sayıların büyüğü ile uğraşılıyor diyenler çıktı. Onlara kızmayınız. Siz bütün yaşamınızı bu matematiğin müziğini dinlemeye adanmışsınız. Hele, sizin kadar "karanlık" bulunan Herakleitos (Heraklit) adlı düşünür arkadaşınız, sizin için "Çok şeyi bilme akıllı olmayı öğretmez, öyle olsaydı, Püthagoras'a öğretilirdi. Püthagoras yılanların başıdır" dese de, hiçbir yazılı yapıt bırakmadığınız için yanlış anlaşıldığınız kanısındayım. Bilgilerinizi hep kapalı bir topluluk içinde gizli tutunuz. Çok yakınlarınıza bilgilerinizi aktardınız. Bu kapalılık, anlatımınızdaki sembol-

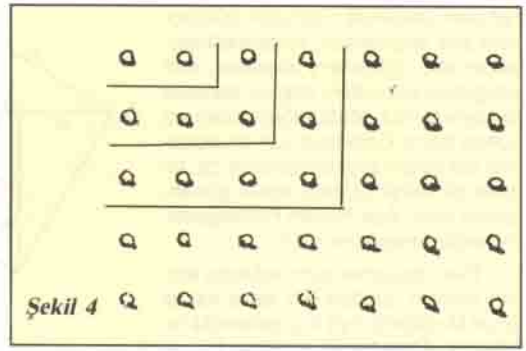
da, kanıtlanıp ya da çürütüleceğine inanıyorsunuzdur. Biliyor musunuz, şu anda yüzlerce insan bu teoremlerin kanıtı için ter dökmektedir. Benim rahmetli bir hocam (sizin inancınıza göre, ruhu evrende, örneğin 3000 yıllık geziye çıkan) gençliğinde bu Fermat'ın Son Teoremi'ni kanıtladığını sanarak öylesine sevinmiş ki, kanıtının yanlış olduğunu anlayınca büyük bir ruh çöküntüsüyle uzun süre kendine gelememiş. Siz ne önerirsiniz sayıların peşinde koşanlara? Sayıların müziğini duymak isteyenlere? Kulaklarını açsınlar mı iyice? Duyamayınca yıkılmasınlar. Duyan-

ların çıkardığı sesi dinlesinler. Bir melodinin harmonisi, bozuk sesler üzerinde yıllarca çalışmadan anlaşılıyor.

Siz nasıl çalıştınız? $a^2 + b^2 = c^2$ eşitliğinde a ve b yerine sizin hayran olduğunuz ve evreni oluşturan en küçük birim olarak gördüğünüzü söylediniz 1 tam sayısını koyalım; $1^2 + 1^2 = c^2$ buradan $c = \sqrt{2}$. $\sqrt{2}$ kimlerin başını ağrıtmamış ki? Sayıları ya tamsayı ya da kesirli sayılar, rasyonel sayılarla sınırlı olarak gören eski Yunan kültürü $\sqrt{2}$ 'ye **arrheton**, üzerinde konuşulamaz sayı demiş. **Alogon**, logos'u olmayan, akıl dışı sayı diyenler de olmuş. Uzunluk olarak, kenarları birer birim olan dik üçgenin hipotenüsü olarak gösterilebilse de, sayı ekseninde "belli" bir nokta ile belirlenmiyor. Eskiler (Sahi, siz eski misiniz, yeni mi?) yaklaşık olarak 17/12 demişler. O zaman $(17/12)^2 = 1^2 + 1^2$ 'nden $17^2 = 12^2 + 12^2$ ve 289 = 144 + 144 elde edilir ki, pek doyurucu bir yanıt olmasa gerek. 577/408 daha iyi sonuç veriyor; 1393/985 ondan da iyi.

$\sqrt{2}$ 'nin müziği neye benzer sevgili Püthagoras? Atonal müziğe mi, yoksa şimdiki gençlerin dinlediği "heavy metal" türü bir müziğe mi?

$\sqrt{2}$, uyumsuz bir sayı mı? Yoksa, onda da müzik var mı? $\sqrt{2}$, rasyonel mi, a/b biçiminde yazılabilir mi (a ve b pozitif tam sayılar)? Diyelim ki öyle. O zaman $\sqrt{2} = a/b$ olur. Buradan $a^2 = 2b^2$ elde ederiz. a ve b sayıları ikisi birden çift sayı olamaz. Öyle olsaydı, aralarında sadeleştirme olurdu. a çift olmalı; çünkü, b^2 gibi bir sayının 2 ile çarpımına eşit. a çift ise b tektir. Çift sayı a, $a = 2c$ olarak gösterilebilir (c, pozitif tam sayı). a yerine 2c yazarsak, $(2c)^2 = 2b^2$ ve $2c^2 = b^2$ çıkar. b^2 çift olmalı; çünkü, c^2 'nin 2 ile çarpımına eşit. b^2 çift ise kare kökü de çifttir, yani, b çifttir. Oysa biraz önce tek olduğunu söylemiştik. Çelişti. Aynı sayı hem tek hem çift ola-

Şekil 4

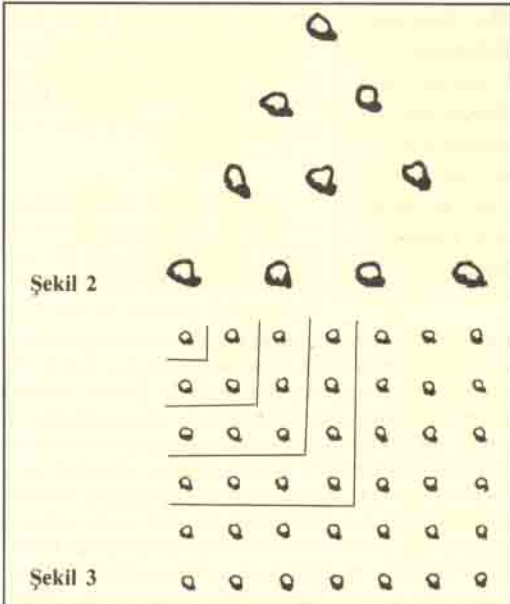
maz. Demek ki, $\sqrt{2}$, a/b biçiminde yazılamıyor. Demek ki rasyonel değil. Arrheton ya da alogon. Müziğini duyabiliyor musunuz?

Sizin tetraktis dediğiniz bir üçgen var ki, siz ona hayransınız (Şekil 2). Çakıl taşlarından oluşturabiliriz böyle bir üçgeni. $1 + 2 + 3 + 4 = 10$ ilk dört sayının toplamı. Bu onlu üçgen sizin için kutsal. Çünkü siz sayılarda bir kutsallık görüyorsunuz. Size kızanlar gibi anlamıyorum sizi. Kutsallık, hakikatin kendini bu sayılarla göstermesinde yatıyor. Başka bir anlam vermemek gerek. Siz 10 sayısında, bu üçgen simgesiyle, parmaklarımızın sayısını, 7 gezegeni (sizin zamanınız da Ay ve Güneş de dahil olmak üzere, gezegen sayısı o kadarmış!), dünyayı, sabit yıldızları bir de "karşı-yer"i görüyorsunuz. Toplam 10 oluyor. Ama bu karşı-yeri (antikhton) nereden çıkarınız? Düşmanlarınıza saldırı olanağı vermek için mi? Yoksa, "anti-madde" kavramını mı öncelendiriz?! Aristoteles üstadımız **Metafizik** 986a ve **Gök Hakkında** 293a18'de bu kuramınızdan söz ediyor. Dalga mı geçiyor bilemem! Vebâli boynunuza. Merak etmeyin müziğinizi duyuyorum. Hüzünlü bir fasıl gibi.

Bir başka müzik parçası şekil 3'te. $1 + 3 = 2^2$, $1 + 3 + 5 = 3^2$, $1 + 3 + 5 + 7 = 4^2$, bu ilişkiyi ne güzel, ne basit gösteriyorsunuz, kum üstüne dizdiğiniz çakıl taşlarıyla!

Yine şekil 4'te $2 + 4 = 2 \times 3$, $2 + 4 + 6 = 3 \times 4$, $2 + 4 + 6 + 8 = 4 \times 5$ genel olarak, N çift sayı için, $2 + 4 + 6... = N(N + 1)$, bu sayıları ikiye böldüğünüzde $1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + ... = N(N + 1)/2$ çıkar ki, ilk okullarda öğretilen ilk N tam sayının toplamını veren formül elimizdedir! Müziğinizi duydum. Genç arkadaşlar da duymuştur. Onlar da kum üstüne dizilmiş çakıllardan nice ilginç ilişkiler çıkaracaklardır. Haydi çocuklar, matematiğin müziğini dinlemeye, sahile! Dalgaların sesiyle birlikte, gök yüzünün altında.

1 sayısından tüm tam sayıların elde edileceğine inanıyordunuz. 1 sayısı sizin için yetkin, bölünemez, üretici, çoğaltıcı bir sayı idi. Kesirli sayıların rahatsız ediciliği, müziğinizi bozmamalıydı. "x = 3/7 nedir öyleyse?" dendiğinde, $7x = 3$ diyebilirdiniz. Platon üstadımız bu "kaçışınızı" beğenmese de. Belki Alman matematikçisi Kronocker gibi, "Sevgili Tanrı tam sayıları yarattı, diğerleri insan ürünüdür" de-

Şekil 2

Şekil 3

miş olabilirsiniz. Belki de Kronocker sizdiniz. Ruhunuz bilmediğiniz bir periyotla ya da periyodunu şaşırmış olarak, Kronocker'in bedenine girmişti.

Evren sayılardan oluşmuştu size göre. Sayıların uzayda yerleri vardı. Cisimleşmişlerdi. Tek, çift sayılar, birbirlerine karşıt olarak, soğuk ve sıcak, erkek ve dişi oluşturmuştu. Sınırlı-sınırsız, tek-çift, birçok, sağ-sol, dişi-erkek, duran-kımıldanan, doğru-eğri, ışık-karanlık, iyi-kötü, kare-dikdörtgen zıtlıklarının uyumu evreni oluşturuyordu.

Sayılar arasındaki ilişkiler, varlığı, canlılığı, cinsiyeti, ahlâk hayatını belirliyordu. Sonraları sayılar, yalnızca fiziksel varlıklara, niceliksel özellik taşıyan, ölçülebilen, şekli çizilebilen nesnelere uygulandı. Siz evrenin her şeyini sayı olarak gördünüz. Sizden yüzyıllar sonra evrenin geometrik özelliklerini vurgulayan Einstein'ın düşüncelerinin tohumunda siz vardınız. Ahlâk alanına, iyi-kötü gibi değerler alanına da soktunuz sayıları, müziğe soktunuz. Onlarda kutsal, dinsel nitelikler buldunuz. Bugünkü anlamıyla bilim, sanat ve dini birleştirmiştiniz. Hatta tekniği, tıbbi da. Siz aynı zamanda bir hekimdiniz. Beden temizliği için hekimlik bilgisini gerekli gördünüz, ruh temizliği içinse müziği.

Titreşim yapan tellerin boyuyla çıkardığı sesler arasındaki bağıntıyı bulmaya çalıştınız. Gerçi, bu bağıntıyı tam sayılar olarak anlamak istiyordunuz. Oysa, ses fiziği bu ilişkinin kesirli olduğunu gösterdi. Örneğin, do sesi veren telin boyu 1 ise, aynı gerginlikte re sesi veren telin uzunluğu 8/9 oluyordu. Mi bemol 5/6, mi 4/5 uzunluklarında çıkıyordu. Ölmeden önce, öğrencilerinize, tellerin uzunluğu ile çıkardığı sesler arasındaki ilişki üzerinde çalışmayı unutmamayı demiştiniz. Unutmadılar sevgili Püthagoras. Aynı ilişkiyi üfleme çalgıların uzunluğu ile çıkardıkları seslerin frekansı arasında da aramıştınız. **Musica Mundana**'yı, dünyadaki olayların müziğini (örneğin, gel-git olayları gibi duymak istiyordunuz, **musica humana**'yı da, insanın müziğini, **musica instrumentalis**'i, müzik âletlerinin müziğini. Aslında siz insan düşüncesinin müziğini arıyordunuz, **musica mentalis** diyelim isterseniz buna. Yüce bir müzikti bu: **Musica magnificentia**. Siz yüce gönüllü biriydiniz sevgili Püthagoras, onun için duyduğunuz müzik, **magnanimus musica** idi: Yüce gönüllü müzik.

Duyarlı, ince kalpli biriydiniz. Yolda biri köpeğini döverken, müdahale etmişsiniz: "Dur vurma artık, dost bir kişinin ruhu var onda" demiştiniz.

Bakin çağımız bilimi neler neler öğrenebilir sizden: Kökeninde sanatın, tekniğin, ahlâkın, dinin olduğunu görebilir.

Toplumsal olaylara, politikaya karşı da duyarlı idiniz. Kırk yaşında iken yaşadığı yörenin tiranı Polikrates'in baskısından kaçıp, 300 kişiyle, Güney İtalya'da bir Yunan kolonisi olan Kraton'a yerleştiniz. Orada kendi içine kapalı bir topluluk oluşturduunuz. Yalnızca düşünceyle, bilimle yetinmediniz, bunu yaşayışınıza geçirdiniz. Kurduğunuz topluluğa "tarikat"

diyenler olabilir. Bu tarikatın tuhaf davranışları vardı. Et yemezsiniz (Ruh göçüne inandığınız için). Nedenise fasulye de kutsaldı sizin için, onu da yemezsiniz. Yünlü giysiler de yasaktı. Herkesin yürüdüğü yolda yürümeyin, patikadan gidin demiştiniz. Ne kadar anlamlı: Sıradanlığa, alışılmış olana karşı çıkışın bir simgesi idi bu. Ateşi demirle karıştırmak yasaktı topluluğunuzda. "Kimse güneşe karşı çışını yapmasın" demiştiniz. Her halde yüce güçlere olan saygının sembolik anlatımıydı bu. Nessus nehrine vardığınızda nehir taşardı; herkes sizin geldiğinizi bu olayla anlardı. Bir gün soyunmuşsunuz, sözde uyuk kemiklerinizin altına kaplı olduğu görülmüş. Avcılardan, canlılardan, kasaplardan uzak durmayı önermişsiniz etrafınızdakilere. Ruh göçüne inandığınız için "cümle mahlûkata", tüm yaratılmışlara saygı duyardınız. Şimdiki çevrecilerin dikkatine sunmak gerekir, bu görüşünüzü.

Dokuz on kuşak sürdü etkiniz. Çok tepki aldınız. Çok eleştirildiniz. Belki siz değil de, sizin adınızla anılan topluluğunuzdaki bireylerin davranışları tepki çekmişti. Oysa, kimi tarihçilere göre, çok dikkatli, sessiz dinleyiciler olarak yaşadığınız topluluğunuz. Ruh eğitimine önem verdi, ruhsal arınmaya. Öfkeden kaçınmaya.

Yirmi yıl Kreton'da kaldıktan sonra, yine aşağı İtalya'daki Metapont'a göçüp orada öldünüz. Öldüğünüz evi tapınak yaptılar.

Kendiniz gibi yaşadınız. Dinlemeye çalıştığınız evrenin ahengine yakışan bir yaşamınız oldu. Şimdilerde, yazık ki, bu ahengi oluşturan sayılara çok hoyrat davranılıyor. Bilgisayarlar, hesap makineleri, sayıların güzelliğini, estetiğini çoğu kez unutuyorlar. Onları ruhsuz nesnelere gibi kullanıyorlar.

Hele bir matematik eğitimi var ki, sayıların müziğini unutuyor! Öğrenciler bir türlü müzikle uğraştıklarını anlayamıyorlar. Öğretmenlerin çoğu da. Eğitim ürkütücü, can sıkıcı, çıkarıcı olmuş.

Neredesiniz sevgili Püthagoras, inin artık yer yüzüne. Periyodunuzu bir an önce tamamlayıp dönün. Bu kez o kadar dar tutmayın topluluğunuz. Nasıl zâlim tiran Polikrates'e karşı çıkmışsanız, matematiğin kullanımına, zâlimce, müziksiz kullanımına da karşı çıkın. Genç yürekler sayıların müziğini duysunlar, matematikteki müziği, müzikteki matematiği. Evreni tanımanın kuru, soyut bilim anlayışıyla sağlanamayacağını, sanatla, yaşamla birleşmesi gerektiğini görsünler.

Sevgili Püthagoras, belki dünyaya yeniden geldiğinizde, bu satırları yazan ben bu dünyadan göçmüş olacağım. Çevrenize bir bakın o zaman. İnsanlar evrendeki sayıların müziğini hâlâ duymuyorlarsa, oturun, bir başınıza dinleyin sayıları; belki birileri sizi görüp müziğinizle ilgilenirler. Umuyorum. Belki de daha iyisini ummalı: Koskoca dünyada sayılarla ilgilenen herkes, bir konser salonundaymışçasına bu müziği dinliyor olabilir. Siz de gelir aralarına oturursunuz. Bakarsınız, periyodunu şaşırmış olarak ben de gelir yanınıza ilişirim. Dinleriz.